

Kanadagullris (*Solidago canadensis*) er ett av flere eksempler på en art som har etablert seg i norsk natur og som vi ikke blir kvitt igjen. Men det forhindrer ikke at det kan settes i verk tiltak der utsatte naturtyper er truet. Foto: Ole Billing Hansen

FAGUS vinterkonferanse: En mer nyansert tilnærming til fremmedartsproblematikken?

Årets vinterkonferanse i regi av FAGUS rettet fokus mot et høyst aktuelt tema: Hvordan forholder vi oss til plantevalg i dag og i tida framover? Holdningene er svært forskjellige, faktisk også innen kommunale etater, slik noen har erfart.

TEKST OG SKJERMDUMPFOTO: OLE BILLING HANSEN

Enkelte ser ut til å oppfatte begrepene «fremmed art» og «fremmed invaderende art» nærmest som synonyme, og vi må innrømme at begrepene også i denne artikkelen er brukt litt om hverandre. - Kommunepolitikere landet rundt vedtar forbud mot fremmede arter uten å ha særlig kompetanse på hva de vedtar. Er det Miljødirektoratet eller kommunale vedtak som rangerer høyest, spurte Øystein Kvarme i Blomstertak. Han var en av innleiderne under vinterkonferansen, som (for siste gang?) ble gjennomført som nettarrangement, den 1. februar.

Frykten for det fremmede

Innleiderne representerte utøvere innen grøntanleggsbransjen, som Kvarme, men også representanter for kunnskapsmiljøer og offentlige instanser. Deltakerne fikk en orientering om gjeldende lover og regler når det gjelder innførsel av planter og hva myndighetene har vedtatt med hensyn til håndtering av fremmede invaderende arter. Helt sentral i denne sammenhengen er Fremmedartslista 2018. Den er utarbeidet av naturvitenskapelige eksperter og utgitt av Artsdatabanken. En avgjørende faktor for

hvilke planteslag som blir akseptert i konkrete prosjekter, er bruken av Fremmedartslista, som deler de innførte artene i ulike kategorier basert på hvilken risiko de etter ekspertgruppens oppfatning utgjør for norsk natur. De viktigste kategoriene er: svært høy risiko (SE), høy risiko (HI), potensielt høy risiko (PH), lav risiko (LO) og ingen kjent risiko (NK). I tillegg brukes kategorien NR når planteslaget ikke er risikovurdert. Under konferansen ble det hevdet at økologer og enkelte andre miljøkonsulenter, som blir engasjert for eksempel når et prosjekt skal BREEAM-sertifiseres, som regel tolker Fremmedartslista svært strengt: - I praksis er det bare to kategorier igjen når økologen har gått gjennom plantelistene, framholdt Kvarme. - Det er bare planteslag i kategoriene LO og NK som blir stående igjen. Det betyr at det er den innleide økologen som i praksis bestemmer hva som blir plantet i et byggeprosjekt, basert på hans eller hennes tolkning av Fremmedartslista. Vi får høre utsagn som: «Det er ingen grunn til at dere skal blande inn arter fra Fremmedartslista når det finnes fullgode alternativer.» og «(I lista) finner jeg flere arter som ikke er risikovurdert – vi er svært skeptiske til å innføre nye arter vi ikke kjenner konsekvensene av.»

Kulturhistorisk perspektiv mangler

Professor Anne Kathrine Geelmuyden ved NMBU påpekte at hagekulturhistorien har fått påfallende og tilsynelatende liten plass i vurderingen av de enkelte planteslag. I Fremmedartslista er det satt en grense ved året 1800. Planteslag som er dokumentert i herbarier og er påvist å ha reprodusert seg i landet innen dette året, er ikke vurdert i 2018-utgaven av Fremmedartslista; de blir regnet som etablert i naturen og ikke lenger som fremmede. Men de artene som er blitt innført tidligere, men hvor det ikke finnes belegg for dette, og alle planteslag som er innført etter 1800, blir vurdert bare etter biologi og økologi, ikke etter hvilken rolle de har spilt kulturhistorisk. Andre fagmiljøer enn de rent naturvitenskapelige bør bli gitt bedre medvirkningsmuligheter, mener representanten for landskapsarkitektene.

Modellutviklingen gir uheldige konsekvenser

Planteskolerådgiver Maria Fall i Norsk Gartnerforbund, og flere andre fagpersoner, har stilt spørsmål ved den metodikken som er brukt for å komme fram til Fremmedartslista. De store endringene i plassering i kategorier som skjer hvert femte år, for hver ny utgave av lista, er påpekt som et reelt problem. Endringene er svært problematiske for noen brukergrupper, ikke minst for planteprodusentene, som alltid må tenke langsiktig for å tilby et sortiment som er akseptert i norske grøntanlegg. Fall viste til hva Artsdatabanken selv skriver om endringene i kriteriesettet som er blitt gjort mellom Fremmedartslistene fra 2007 og 2012 til 2018-utgaven: «Vi kan ikke si at alle disse endringene representerer en reell endring i den økologiske risikoen arten utgjør.» Fall mener at det er vanskelig å tolke hva endringene i kategoriplassering kan skyldes. Hun viste til andre sektorer i samfunnet hvor risikomodeller gjennomgår en grundig kvalitetssikring før de blir tatt i bruk. Når det gjelder modellen for å vurdere risikoen ved fremmede arter, er kvalitetssikringen av lista overlatt til brukerne, påpekte hun.

Hagelupin (*Lupinus polyphyllus*) må vi lære oss å leve med langs veikanter og på skrotemark, og den utgjør en pryddverdi. Men vi kan gjøre en innsats for å redusere ytterligere spredning ved ikke å la den frø seg, det vil si slå den ned rett etter blomstring. Foto: Ole Billing Hansen

Fokusere på verstingene

Det er ingen uenighet om at enkelte planteslag på visse steder skaper problemer og truer naturtyper som «åpen grunnlendt kalkrik mark i boreonemoral sone» eller «sørlig etablert sanddynemark». Gjengroing er også en stor utfordring. Problemerkene med mangelfull skjøtsel av tidligere beiteområder, som slåtteng og kystlynghei, er velkjente. Det gir fremmede invaderende arter større muligheter for å ta overhånd. Førsteamanuensis Siri Lie Olsen ved NMBU ga følgende anbefalinger for å unngå at fremmede arter truer naturen:

- Vi bør ideelt sett bruke stedeegne arter over alt – men det er ikke mulig i dag.
- Hvilken natur som er rundt et grøntanlegg bør være styrende.
- Gitt begrensede ressurser er det viktig å prioritere stedeegne arter i nærheten av viktige naturområder.
- Det er viktig å vurdere risikoen for videre spredning med tanke på omgivelsene og artenes egenskaper.
- Tenk også på hvor jord og andre masser har sin opprinnelse og om disse kan utgjøre en spredningsvektor.

Øystein Kvarme, Blomstertak

Janicke Haug, Innlandet fylkeskommune

Representanten for naturforvaltningsmiljøet ved NMBU pekte også på at selv om det er størst oppmerksomhet om noen spesifiserte naturtyper, er det viktig ikke å glemme hverdagsnaturen, den naturen vi er omgitt av til daglig og som bidrar med viktige økosystemtjenester: - Vi bør unngå spredning av fremmede arter ikke bare til truet natur, men også til hverdagsnaturen.

Naturforvalteren brukte begrepet «stedegen». Det er ett av begrepene som ikke er så enkelt å definere entydig, for hvor setter vi grensene for hva som er «stedet»? Er det kommunen, regionen eller landsdelen, eller kan hende tilgrensende områder med like klimaforhold i naboland bør inkluderes?

Arter og områder må sees i sammenheng

Flere foredragsholdere var opptatt av sammenhengen mellom planteart og

stedet de vokser. Janicke Haug er fagkoordinator for miljø i Innlandet. Hun viste eksempler på kartlegging og tiltak for å bekjempe invaderende arter langs vei. Graden av tiltak varierer med hvor utbredt arten er og om den vokser nær et område med natur som bør beskyttes. Det er utarbeidet kart som grunnlag for de entreprenørene som får skjøtselskontrakt: - Tiltaksgraden bør økes ved funn av fremmede invaderende arter nær verdifull natur, der arten utgjør en trussel, påpekte Haug og viste til et eksempel der det var påvist et lite bestand av hagelupin ikke langt fra en forekomst av den rødlistete arten dragehode. - I slike tilfeller er det rimelig med kraftige tiltak.

Gry Ellen Ringstad i Asplan Viak påpekte noen dilemmaer for planleggere og ville dele de ulike prosjektene de arbeider med, i kategorier som hortikultur (hager og parker med hovedsakelig fremmede arter og intensiv skjøtsel), naturalistisk planting (med fokus på estetikk inspirert av naturen, men uten særlig oppmerksomhet om planteslagets opphav) og økologisk planting der naturplanter er viktige, men ikke enerådende, og estetikk er mindre vektlagt. Ved revegetering bør det bare brukes viltvoksende arter som finnes i omgivelsene. Ringstad ønsker slett ikke å utelukke planteslag fra andre land: - Ved bruke både fremmede arter og planter fra naturen får vi en enda større plantepalett og dermed bedre muligheter for å få til gode, mangfoldige plantesammensetninger som er tilpasset stedet, ønsket funksjon og skjøtselsnivå, konkluderte hun.

Det viktigste først

Vi lar Astrid Skringdo komme til orde sist. Hun er økofysiolog men har doktorgrad og fartstid fra grøntanleggsmiljøet ved NMBU og forvaltningserfaring fra Statens vegvesen. I dag er hun ansatt i NINA. Som de fleste naturinteresserte innser hun at slaget er tapt dersom en skulle tenke på å utrydde alle fremmede invaderende arter fra norsk natur. Det ville koste enormt og i praksis ikke være gjennomførbart. Men det lar seg gjøre å sette opp en prioriteringsliste, og hun foreslo følgende under FAGUS vinterkonferanse:

Siri Lie Olsen, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Gry Ellen Ringstad, Asplan Viak

1. Hindre introduksjon og etablering av fremmede arter som har stor negativ økologisk risiko (SE, HI).
2. Utrydde fremmede arter fra områder der de utgjør en konkret trussel mot naturmangfoldet.
3. Hindre introduksjon og etablering av fremmede arter som ikke har (stor) negativ økologisk risiko (PH, LO, NK) i viktige naturområder.
4. Hindre introduksjon og etablering av fremmede arter som ikke har stor negativ økologisk risiko (PH, LO, NK) i hele landet.
5. Utrydde fremmede arter som utgjør en trussel mot naturmangfoldet fra hele landet.
6. Bekjempe fremmede arter som hittil ikke har vært noen stor trussel mot naturmangfoldet. ■